

TL 1041 Kuzey-Doğu (Sibirya) Diyalekt Alanı

Öğretim Üyesi: Dr.Öğrt.Üyesi Mustafa Can Teziç.

Teorik Bakış (I)

1. Hafta

Primordializm bilimsel bir akım olarak grup aidiyetinin, (kan bağı, ortak ata veya doğum ile elde edilen (ırksal karakterler, dil, kültür) gibi objektif değişmez kriterlere referans verilerek atfedilmesi olarak tanımlanabilir. İster biyolojik (P.L. Den Berghe 1987) ister kültürel (C. Geertz 1963) olsun primordializm kişinin doğumu ile elde ettiği ve değişmez bir olgu olarak kabul görmüştür.

Diğer taraftan literatürde S. Grosby ve Husserl gibi sosyal bilimciler “horizon of oweness” (*Eigenheitshorizont*) (*das Primordiale*) gibi kavramlar geliştirerek primordialin öğrenilen bir olgu olduğunu savunurlar. Primordial idrak gelişiminin sosyalizasyon süreci ile yakın ilişkisinin bulunduğunu söyleyen bu sosyal bilimciler, bireyin sosyalleşme sürecinin farklı evrelerinde çevresi ile bireyin çocukluk devresinde aile içinde geliştirmiş olduğu primordial “hısımlık” bağlarının ilintilemesi yolu ile geliştiğini varsayarlar.

Etnos kavramını sosyal bir organizma ve etnik yapının temelini ise bilinç olarak gören *Primordial Constructivism* (M.C Teziç 2012) primordialite sorunsalına mevcut primordial teorik yaklaşımların (kan bağı, ortak ata, kültürel bağlar gibi objektif kriterlerin) ötesinde, primordial kavramını etnik bilinç ile özdeşleştirir. Yani primordial olgunun etnik bilinç içerisinde oluşan bir idrak olduğunu iddia eder ve primordialiteyi doğuştan/yaradılıştan (başlangıçtan beri) var olduğu anlayışı/düşüncesi/fikir/tasarımı «*vrojdennoye (primordialnoye) predstavleniye*» olarak tanımlar (Teziç 2012a: 261-271). Bir başka deyişle primordial kişinin içine doğduğuna inandığı zihinsel bir tasarımdır. Bu anlayış mevcut teorilerin

aksine, primordialiteyi sosyal süreçler sonucu edinilen bir anlayış/ düşünce/ fikir/ tasarım olarak tanımlar ve bu anlayış kuşaklar içerisinde sosyal hareketin yol açmış olduğu algı (subjektivite) doğrultusunda tekrar tekrar kendini inşa (*construct*) edebileceğini iddia eder (Teziç 2012a: 261-271, Teziç 2012b: 131-134).

Primordial Constructivism in bakış açısı, primordial aidiyetin sınırlarını geliştirmiş olduğu kavramla objektif değişmez kriterlerin ötesinde, doğuştan/ yaradılıştan (başlangıçtan beri) var olduğu anlayış/ düşünce/ fikir/ tasarım edilebilir sınırları çerçevesinde çizer (Teziç 2012a: 261-271, Teziç 2012b: 131-134).

Tarihsel süreç içerisinde, sosyal harekete paralel olarak gelişen primordial aidiyetler olduğu gibi, ki bu etnos teorisinin ve etnogenez biliminin konu alanına girer, primordial aidiyet kavramı bir *konstrüksiyon* malzemesi olarak milliyetçilik (nationalism) kuramları içerisinde farklı objektif kriterlerin elitlerce manipülasyonu ile de gerçekleşir.

Bize göre “*primordialite*” her ne kadar kişilerin doğum yolu ile kazandıkları bir olgu olarak düşünülse de, bu olgunun zaman ve koşullara göre inşasının mümkün olduğudur. Bu süreç incelendiği zaman primordial bir kriter olarak “dil” de toprak, kan bağları, ortak ata kavramları gibi politik olarak kullanılabilecek bir kriterdir.

Bu bağlamda dil problemi primordial bir aidiyet inşası bağlamında milliyetçilik kuramları içerisinde ele alınmıştır.

Diğer taraftan dil sorunsalı incelenirken karşımıza bir dil grubu ve bu dil grubu içerisinde yer alan farklı bölgesel diyalektler, yöresel ağızlar karşımıza çıkar. Başka bir deyişle bu tablo karşımıza sadece zengin bir etnolinguistik yaşam alanı çıkarmaz, aynı zamanda dil sorunsalını bir aidiyet olarak fenomenolojinin de (görüngübilim) araştırma alanına sokar (Teziç 2013: 131).

Bu konuda W. Labov (2012) Amerika Birleşik Devletleri'nde yapmış olduğu sosyo-linguistik çalışmalarda açık bir şekilde göstermiştir ki, diyalektal farklılıklar sosyal bir etiket (*label*) olarak farklı sosyal sınıflar arasında ayırıcı bir kriterdir.

Bu anlayışa paralel olarak, dil sorunsalı tıpkı ırk, kültür gibi sosyal bir işaret (*marker*) olarak gruplar arası sınır oluşumunda bir faktör olarak rol oynayabileceği V. Thiskov gibi etnisite kuramcıları tarafından da değerlendirilmiştir.

Yani bölgesel dialektler, yöresel ağızlar sosyal sınıflar arasında ayırt edici bir kriter olabileceği gibi aynı zamanda sosyal bir işaret (*marker*) olarak primordial temelde etnik gruplar arası birer sınır görevi de görebilirler. Bu bağlamda linguistik farklılıklar da F. Barth'ın (1969) kendi teorik yaklaşımında üzerinde durduğu gibi hem grubun kendi kendini algılamasında hem de diğer gruplarca algılanmasında rol oynayan önemli bir faktör olabilir.

Yeniden, primordial aidiyet kavramını sosyo-politik bir *konstrüksiyon* olarak ele alan milliyetçilik (*nationalism*) kuramlarına dönerek A. Smith'in milliyetçilik olgusunu nasıl dört farklı şekilde kullandığına bakalım. Bu farklı kullanımlar sırası ile: “millet inşası” olarak adlandırılan bir kurulum süreci, bir millete ait olma bilinci, milliyetçilik bir ideoloji olarak belli amaçları gerçekleştirmeyi amaçlayan bir hareket ve son olarak da milleti bir doktrin ve ilgi odağı yapan şey olarak tanımlamıştır.

Bizim sorumuz burada bu dört farklı kullanımdaki ikinci unsur, yani bir millete ait olma bilinci diğer bir deyişle milli bir yapıda aidiyetin geliştirilmesi sorunsalıdır. Bu temel sayesinde millet üyelerine aidiyet bilinci verilerek millet inşa edilebilir.

Bu bağlamda sosyal bir olgu olarak dil ve onun eğitim sistemi ve kültür ile ilişkisi yazı dili ve basın yayın yolu ile toplumun homojenleşmesi gibi konular batıda milliyetçilik kuramları içerisinde özellikle B. Anderson (1991) ve E.

Gellner (1983) gibi kuramcılar tarafından tetkik edilmiş ve modern milletlerin tarihsel gelişim süreçleri içerisinde yazı dillerinin yerleri tayin edilmiştir.

Bu kuramları daha yakından incelersek, her iki kuramcı da analizlerinin başlangıç noktalarını modern öncesi feodal tarım toplumlarına dayandırıp, feodal dönemin şu özelliklerine vurgu yapmışlardır.

Feodal toplumlar toplumsal homojenliğin olmadığı, kendine yeten kapalı cemaatler şeklinde örgütlenmiş, toplumsal hareketliliğin ise katı kurallarca sınırlandırıldığı sosyo-kültürel yapılardır.

Sosyal tabakalar arasında derin kültürel farklar bulunur. İlahiyat, tıp, hukuk gibi alanlarla meşgul olan aristokrasi ve ruhban sınıfı Yunan-Latin kültür alanı etkisinde eğitilmiş ve Latin dili hakimiyetinde yüksek tabakayı oluştururken, alt tabakaları ise tarım üreticisi, belirli yerel ağızları konuşan farklı kapalı cemaatlerden oluşturur.

Kaynak:

Teziç M.C. Buryatya Örneğinde Primordial Bir Olgu Olarak Dil ve Moğol Dil Sahası // Modern Türklük Araştırmaları Dergisi. 2013 Cilt 10, Sayı 3.S 60-77.